

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Bakalaureusetöö

Carola-Kristiina Kröönström

**Eestis võimul olevate inimeste isikuomadused ja nende kattuvus
üldpopulatsiooni isikuomadustega**

Juhendaja: Mihkel Solvak, PhD

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

TRAITS OF POLITICAL LEADERS OF ESTONIA AND THEIR COLLOCATION AMONG GENERAL POPULATION

Carola-Kristiina Kröönström

Summary

Since the ancient times there have been discussions of the traits which leaders of the country may possess. Since the 20th century there have been many empirical surveys, where the traits of the leaders have been mapped. This kind of surveys have been done in different organisations, enterprises, among the students etc but the author of this thesis did not find any previous study, where there had been analysed some traits of the political leaders by questionnaire. Therefore, this thesis is unique because of its subject and methodology. It is possible to assume that the methods which require surveys of the elite are difficult to perform, which could be one of the reasons why this kind of surveys have not been done.

The first goal of this thesis is to find out which kind of traits do political leaders of Estonia possess. The second aim of this thesis is to find out if and to what extent these results correlate with generic population, which could explain how people with certain traits aspire leadership. Author's clarification is that rulers of Estonia are legislative authority: parliament members.

In this thesis author uses very popular big five personality traits theory model. The traits according to this model are: extraversion, openness, agreeableness, neuroticism, conscientiousness.

This thesis confirms two statistically significant results: (1) there are more extraverts amongst the leaders of Estonia than in general population, (2) there are more openness-possessioned trait amongst the leaders of Estonia than in general population.

Author correlated also these traits: fortitude, sociality, neuroticism between general population and leaders of Estonia, but these results were not statistically significant. To be sure if the members of the parliament also possess these three traits, there should be a bigger survey to find this out. There could be more people in the future questionnaire: bigger percent of parliament members. It is also possible to examine previous parliament members and in the same way examine members of administrative power.

It may appear that the members of parliament quite mirror all these traits which do exist in general population (fortitude, sociality, neuroticism).

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1. Teoreetiline raamistik	8
1.1. Liidri mõiste	8
1.2. Liidri isikuomadused.....	8
1.3. Suure viisiku teooria ja hüpoteesid	10
1.3.1. Neurootilisus.....	10
1.3.2. Ekstravertsus.....	11
1.3.3. Avatus kogemustele.....	11
1.3.4. Sotsiaalsus	12
1.3.5. Meelekindlus	12
2. Metodoloogia.....	14
2.1 Andmete kogumine ja mõõtmine	14
2.2 Uuringu tulemused	16
2.2.1 Ekstravertsus.....	16
2.2.2 Sotsiaalsus	18
2.2.3 Meelekindlus	20
3. Analüüsi tulemused	27
Kokkuvõte.....	30
Kasutatud kirjandus.....	31

Sissejuhatus

Vooruslike riigivalitsejate omadusi on määratlenud juba tuntumad Vana-Kreeka filosoofid ja arutlejad. Esimesed liidrite isikuomadusi kirjeldanud empiirilised uuringud teostati 20. sajandi esimeses kümnendis (Zaccaro et al 2017). Kuni tänaseni on jõutud arvukate järeldesteni töödes, kus on võrdluse alla seatud mingit gruppi juhtiva isiku ja teiste grupiliikmete isikuomadused. Sellelaadseid uuringuid on läbi viidud eri organisatsioonides, ettevõtetes, kooliõpilaste seas ja mujal, kuid töö autoril ei õnnestunud tuvastada ühtegi varasemat uuringut, kus oleks määratletud riigivalitsejate isikuomadusi küsitlusandmete kogumise meetodil. Ka Eesti tasandil ei ole antud teemat varasemalt uuritud. Sellest järelduvalt on käesolev töö oma teemakäsitluse ja teostatava metoodika poolest küllaltki unikaalne. Võib eeldada, et (eriti suurriikide puhul) on meetodid, mis nõuavad ühiskondliku eliidi uurimist, küllaltki raskesti teostatavad, mis võib olla üks põhjustest, miks varasemate tööde hulgas sellise käsitlusega ja metoodikaga uuringuid ei leia.

Töö esimene eesmärk on välja selgitada, milliste isikuomadustega on Eestis võimul olevad inimesed. Töö teine eesmärk on uurida, kas ja millisel määral tulemused korreleeruvad Eesti üldpopulatsiooni isikuomadustega, mis viitab viisile, kuidas teatud iseloomujoontega inimesed võimule pürgivad. Eestis võimul olevate inimestena käsitleb autor seadusandliku võimuharu esindajaid: Riigikogu XIII koosseisu liikmeid.

Töös on riigikogu liikmete ja üldpopulatsiooni isikuomaduste mõõtmise aluseks võetud isiksusepsühholoogias laialdast kasutust pälvinud suure viisiku isikuomaduste teooria mudel, mille järgi jaotuvad isikuomadused viide kategooriasse: ekstravertsus, avatus kogemustele, neurootilisus, meelekindlus ja sotsiaalsus. (Allik et al 2003) Autor mõõdab töös, mil määral erinevad üldpopulatsiooni ja riigikogu liikmete ekstravertsuse skoor, avatuse (kogemustele) skoor, meelekindluse skoor, sotsiaalsuse skoor ja neurootilisuse skoor.

Üldpopulatsiooni isikuomaduste hindamiseks kasutab autor Eestis e-valimiste uuringu küsitlusandmeid, millega on kindlaks tehtud valimisõigusliku elanikkonna isikuomadused suure viisiku isikudimensioonide suhtes. Sama ankeetküsimustiku põhjal on autor kogunud andmeid ka riigikogu liikmetelt.

Valimit riigikogu liikmetest ei moodustatud töös juhuslikkuse alusel. Uuringus osalesid riigikogu liikmetest need respondendid, kes uuringus osaled soovisid. Sellest tulenevalt

arvestab autor, et andmed, mis kirjeldavad Eestis võimul olevate inimeste avatust/suletust kogemustele, võivad sel põhjusel olla kallutatud.

Töö jaotub kolmeks suuremaks peatükiks: (1) teoreetiline tagapõhi, (2) metodoloogia, (3) tulemuste analüüs. Nimetatud peatükid on omakorda liigendatud alapeatükkideks.

Töö esimeses osas annab autor ülevaate liidri mõiste olemusest ning määratleb, kuidas on varasemate uuringute põhjal iseloomustatud liidripositsioonil olevaid inimesi Selle alusel formuleerib autor töös hüpoteesid. Samuti selgitab autor põgusalt ka nullhüpoteesi esinemise võimalust.

Töö teises osas selgitatakse kasutatud uurimismeetodeid, mõõdetakse respondentide isikuomadusi ja esitatakse eraldi riigikogu liikmete ja üldpopulatsiooni isikuomaduste tulemused sagedusjaotustena. Arvutuste tegemiseks kasutas autor statistikatarkvara STATA 13.

Töö kolmandas osas võrreldakse kahe üldkogumi keskmisi väärtusi ja tehakse kindlaks tulemuste statistiline olulisus. Selles peatükis autor kinnitab või lükkab ümber töös püstitatud hüpoteese. Üldkogumi keskmiste väärtuste, statistilise olulisuse ja muude näitajate arvutamiseks kasutas autor tabelarvutusprogrammi Excel.

1. Teoreetiline raamistik

1.1. Liidri mõiste

Liidri mõistel ei ole ühest definitsiooni (Janda 1960). Selle tähendus on küllaltki abstraktne, omades hägusat piiri teiste väga sarnaste nähtustega nagu võim, autoritaarsus, haldamine, administreerimine, kontrollimine ja valvamine. Varasemalt on teoreetikud oma määratlustes lähtunud tavaliselt liidri mõiste tähenduse neist aspektidest, mis on olnud nende uurimuse fookuses (Yukl 2012).

Stogdill (1974, 259) jõudis liidri mõistega seonduvat kirjandust analüüsides järeldusele, et “mõistel liider on peaaegu sama palju definitsioone kui on ka neid, kes on seda mõistet defineerinud.”

Kokkuvõtlikult peegeldavad enamik definitsioone liidri mõistet kui protsessi, mille käigus avaldatakse mingis grupis või organisatsioonis tahtlikku mõju inimestele neid juhtides, korraldades nende tegevust ja reguleerides nendevahelisi suhteid. (Yukl 2012)

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida Eestis võimul olevaid inimesi.

Kõigis korrastatud ühiskondades on inimestevaheline suhtlus ja käitumine on valdavalt allutatud teatud normidele ja reeglitele. Õigusnormidega on kirja pandud üldkehtivad käitumisreeglid, mis toovad kaasa õigusliku tagajärje, korrastades sellisel viisil ühiskondlikku tegelikkust (Narits 2002). Eestis kuulub seadusandlik võim riigikogule (Eesti Vabariigi Põhiseadus 2015). Seetõttu käsitleb autor liidritena 2015. aastal võimule tulnud XIII Riigikogu koosseisu liikmeid.

1.2. Liidri isikuomadused

Uuringud ja arutelud liidrite isikuomadustest ulatuvad mitmete varasemate tsivilisatsioonide taha. Vana-Kreeka filosoof Platon arutles oma teoses “Politeia”, et ideaalse linnriigi valitseja võtab otsuseid vastu tuginedes eelnevatele aruteludele ja kaalutlustele ning on piisavalt tark, et linnriigi elanikke juhtida. Ta pakkus välja hindamisplaani, mis selekteeriks välja need liidrid, kes sobiksid juhtima ideaalset linnriiki. See hindamisplaan võib olla üks esimesi, millega on määratletud ideaalse liidri omadusi (Zaccaro et al 2017). Platoni õpilane

Aristoteles (2007) arutles oma teoses “Poliitika”, et liider peab olema vooruslik ning suutma sedasi toetada kõigi teiste püüdlusi saamaks vooruslikuks. 6. sajandil eKr kirjeldas Lao-tzu Hiina kirjanduses eduka liidri omadusi. Lao-tzu käsitlese järgi peaks mõjukas liider olema omakasupüüdmatu, töökas, aus, võimeline õigeaegselt tegutsema, ja võimeline õiglaselt konflikte lahendama. (Zaccaro et al 2017)

20. sajandil pani isikuomaduste uurimise empiirikale aluse Terman (1904), kes teostas isikuomadusi hindava uuringu kooliõpilaste seas. Terman võrdles, milliste tunnuste poolest erinevad liidripositsioonil olevad õpilased mitte-liidritest. Ta jõudis järeldusele, et (noores eas) liidrid on hea verbaalse väljendusoskusega, intelligentsed, madala emotsionaalsusega, julged, sotsiaalsed, heatahtlikud ja elavad. Peale Termani uuringut hakkasid aina enam populaarsust koguma tööd, kus läheneti liidrite isikuomaduste uurimisele empiiriliselt. (Zaccaro et al 2017)

Selleteemalisi töid analüüsis Stogdill 1948. aastal järgnevad kokkuvõtted:

1. rohkem kui 15 erineva uuringu järgi on liidripositsioonil oleval inimesel võrreldes teiste selle grupi liikmetega rohkem selliseid omadusi nagu intelligentsus, õpetlaslikkus, vastutustunne, kohusetunne, üldine aktiivsus ja sotsiaalne aktiivsus;
2. rohkem kui 10 erineva uuringu järgi on liidripositsioonil oleval inimesel võrreldes teiste selle grupi liikmetega rohkem selliseid omadusi nagu seltsivus, järjekindlus, teadmine, kuidas midagi teha, enesekindlus, tähelepanelikkus, oskus teha koostööd, populaarsus, kohanemisvõime ja arenenud verbaalne väljendusoskus.

(Zaccaro et al 2017)

Stogdilli analüüs sisaldab vaid nende uuringute tulemusi, mis on läbi viidud enne 1948. aastat.

Viimastel aastakümnetel on liidrite isikuomaduste uurimine kogunud veelgi enam aktuaalsust. Enamikes neist on aluseks võetud suure viisiku teooria mudeli või Myers-Briggs'i tüpologia küsimustik. (Zaccaro et al 2017)

Antud töös on isikuomaduste hindamise aluseks võetud suure viisiku teooria mudel.

1.3. Suure viisiku teooria ja hüpoteesid

20. sajandi teisel poolel jõuti isiksusepsühholoogias arusaamisele, et isikuomadused jaotuvad viide eraldiseisvasse kategooriasse. (Allik et al 2003)

Sellest teadmisest arenes suure viisiku teooria mudel ehk isikuomaduste dimensioon, mis kirjeldab inimese isiksust viie erineva faktori kaudu. Need viis dimensiooni on: neurootilisus, ekstravertsus, avatus kogemustele, sotsiaalsus ja meelekindlus. (Digman 1989; McCrae & Costa 1992).

1.3.1. Neurootilisus

Kõrge neurootilisuseskooriga inimene kogeb negatiivseid emotsioone, nagu ärevus, tujukus, tигedus, viha, süü, hirm, kurbus, madal enesehinnang jne. Neurootikul on soodumus emotsionaalseks häirituseks, mille tõttu võib tal avalduda depression ja võimetus kontrollida enda impulsse pingelistes olukordades. Madala neurootilisuseskooriga inimene on seevastu emotsionaalselt stabiilne, ja rahulik, ka kriitilistes olukordades. (Allik et al 2003)

Hill ja Ritchie on välja toonud, et enesekindlus, mis viitab madalale neurootilisusele on seotud kõrgema liidripositsiooniga (Hill & Ritchie, 1977). Peaaegu kõik uurimused, milles seostatakse liidripositsiooni ja enesekindlust, viitavad ka liidripositsiooni ja enesekindlusega kaasneva madala neurootilisuse seosele. (Judge et al 2002)

Salgado (1997) tegi kokkuvõtte 36 tööst, mis uurisid juhtivpositsioonidel töötavate inimeste isikuomadusi. Ta analüüsis neid suure viisiku teooria alusel ning leidis, et kõigist viiest omadusest on liidripositsioonil olevatele inimestele kõige omasem emotsionaalne stabiilsus.

Judge *et al.* (2002) analüüsisid 78 tööd, mis uurisid liidrite neid omadusi, mida seostada suure viisiku dimensiooni isikuomadustega. Oma töös tuvastasid nad negatiivse seose liidripositsiooni ja neurootilisuse vahel.

Sellest lähtuvalt püstitab autor hüpoteesi (H1): Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga vähem neurootilisi inimesi ning see on statistiliselt oluline.

1.3.2. Ekstravertsus

Kõrge ekstravertsuseskooriga inimest iseloomustavad sellised omadused, nagu soojus, seltsivus, kehtestatavus, aktiivsus, seiklusjanu, rõõmsameelsus jne. Ekstravert on aktiivne, enesekindel, jutukas ja eelistab rahvarohkeid kogunemisi. Peale selle on ekstravertsus seotud emotsioonide väljaelamise, positiivse keskendumise ja huumoriga. Madala ekstravertsuseskooriga inimene (introvert) eelistab üksindust, ent pole alati üksi olles õnnetu. (Allik et al 2003)

Varasematest uuringutest ilmneb tugev seos liidripositsiooni ja ekstravertsuse vahel (Costa & McCrae, 1988). On leitud, et ekstravertsus kui juhi isikuomadus seostub nii juhtimise efektiivsusega kui ka juhiks saamise tõenäosusega. Tuginedes teoreetikute käsitlustele ja varasematele uuringutele on liidrid mitte-liidritest rohkem energilised, aktiivsed, elavad ning vähem vaoshoitud. Kõik nimetatud tunnused (välja arvatud vaoshoitus, vaid kõik selle vastandtähendused) on omased ekstravertidele. (Judge et al 2002)

Salgado (1997) leidis, et ekstravertsus on emotsionaalse stabiilsuse järel kõigist viiest omadusest liidripositsioonil olevatele inimestele kõige omasem. Judge et al (2002) tuvastasid oma uuringus kõige tugevama seose ekstravertsuse ja liidripositsiooni vahel.

Sellest lähtuvalt püstitab autor töös hüpoteesi (H2): Eestis võimul olevad inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga rohkem ekstraverte ning see on statistiliselt oluline.

1.3.3. Avatus kogemustele

Avatus kogemustele on omadus, mis tekitab inimeses huvi ümbritseva maailma ja oma siseelu vastu. Kogemustele avatud inimesed on laiemalt huvideringiga, elava kujutlusvõimega, hindavad kunsti ja sügavaid tundeid. Nad on ebakonventsiaalsemad, taotlevad originaalsust ning võtavad kergesti omaks uusi ideid ja mittetraditsioonilisi väärtusi. Seevastsu suletud inimesed eelistavad vana, traditsioonilist, tuttavat ja järeleproovitud. (Allik et al 2003)

Avatus (kogemustele) on tugevalt seotud isiku loominguilusega, (Feist 1998) mis omakorda, tuginedes varasematele uuringutele, on oluline efektiivsele liidriks omane tunnus (Judge et al 2002; McCrae & Costa 1997). Bass (1990) lõi nimistu omadustest, mida ta omistas liidritele ning avatus oli nimistu üks esimesi tunnuseid. Seevastu Salgado (1997) uuringus on avatus

ainus omadus viiest, mis ei seostu liidripositsiooniga. Judge et al (2002) leidsid positiivse seose avatuse ja liidripositsiooni vahel.

Nagu mainitud juba töö sissejuhatuses, võib andmete kogumise meetod tunnuse “avatud kogemustele” tulemusi kallutada: kes on altimad uuringus osalema, on tõenäoliselt ka rohkem avatud kogemustele.

Tuginedes varasemate tulemuste varieeruvusele ja võttes arvesse tulemuste kallutatuse tõenäosust, ei püsitata autor hüpoteesi, mis viitaks kogemustele avatuse ja liidripositsiooni vahelisele seosele.

1.3.4. Sotsiaalsus

Kõrge sotsiaalsuseskooriga inimene on usaldav, omakasupüüdmatu, leplik, teiste suhtes osavõtlik ja abivalmis ning usub, et teised vastavad talle samaga. Samuti on ta teiste suhtes üldiselt heatahtlikult meelestatud. Mittesotsiaalne inimene on seevastu egotsentrilisem ja teiste suhtes pigem kriitiline. (Allik et al 2003)

Seosed sotsiaalsuse ja isiku liidripositsiooniga on vastuolulised. Bass (1990) on välja toonud, et oskus ja valmidus teha koostööd on liidritele omane tunnus. Teisalt Zaccaro et al. (1991) leidsid, et egotsentrilisus on liidripositsioonile omane tunnus.

Salgado (1997) leidis, et sotsiaalsus on liidripositsioonile omane tunnus, ent vähem kui avatus ja ekstraversus. Judge et al (2002) tuvastasid oma töös väga nõrga positiivse seose koostöövalmiduse ja liidripositsiooni vahel.

Tuginedes varasemate tulemuste varieeruvusele ei püsitata autor hüpoteesi, mis viitaks sotsiaalsuse ja liidripositsiooni vahelisele seosele.

1.3.5. Meelekindlus

Meelekindlad inimesed planeerivad oma tegevusi ette, kontrollivad oma soove ja impulsse, organiseerivad oma elu ning viivad oma kavatsusi ellu ka siis, kui see nõuab neilt pingutust ja enesedistsipliini. Meelekindel inimene on distsiplineeritud, tahtejõuline, korralik ja usaldusväärne. Seevastu madala meelekindlusega inimesed on vähese tahtekindlusega, lastes sündmustel kulgeda juhuslikult. (Allik et al 2003)

Meelekindlus on seotud üldise töö tulemuslikkusega (Barrick & Mount, 1991) ning sellest tulenevalt ka juhtimise edukusega. Liidirpositsiooniga on varasemalt seostatud püsivust ja initsiatiivikut, mis on meelekindlusega kaasnevad tunnused. Seega meelekindlus on liidirpositsioonile omane tunnus. (Judge et al 2002)

Salgado (1997) töö järgi on meelekindluse ja liidirpositsiooni vahel küllaltki samaväärne positiivne seos kui sotsiaalsuse puhul. Judge et al (2002) leidsid oma töös, et ekstravertsuse järel on meelekindlus üks viiest olulisemast omadusest, mis on omane liidritele.

Sellest lähtuvalt püstitab autor hüpoteesi (H3): Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga rohkem meelekindlaid inimesi ning see on statistiliselt oluline.

Eestis on 101 Riigikogu liiget ametisse valitud valimisõiguslike kodanike tahteavalduse tulemusena. Deskriptiivse-kujutava esindamise käsitlese järgi on parlamendid mõeldud peegeldama ühiskonda ja tõlgendama selle mitmekesisust (Marschall 2012). Sellest tulenevalt võib võimalikuks pidada ka võimalust, mille järgi ei erine riigikogu liikmed üldpopulatsioonist mitte ühegi nimetatud tunnuse poolest.

2. Metodoloogia

2.1 Andmete kogumine ja mõõtmine

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, milliste isikuomadustega inimesed on Eestis võimul. Töö teine eesmärk on uurida, kas ja millisel määral tulemused korreleeruvad Eesti üldpopulatsiooni isikuomadustega, mis viitab viisile, kuidas teatud iseloomujoontega inimesed võimule pürgivad.

Autor tugineb töös kogutud Eesti e-valimiste uuringu küsitlusandmetele, kus muuhulgas on kindlaks tehtud valimisõigusliku elanikkonna isikuomadusi suure viisiku isikudimensioonide suhtes. Uuringu tarbeks on andmeid kogutud alates 2013. aastast. Käesolevaks hetkeks on juhuvalimi moodustanud üle 3000 respondendi.

Eestis võimul olevate inimeste iskuomaduste välja selgitamiseks edastas autor kõigile ja ainult 101 XIII Riigikogu koosseisu liikmele sama ankeetküsimustiku, mille olid täitnud Eesti e-valimi uuringus osalenud respondendid suure viisiku isikudimensioonide kohta. Küsimuste edastamiseks kasutas autor Lime Survey keskkonda. Uuringule vastamise periood oli 20.03.2018 - 20.04.2018.

Ankeetküsimustiku täitis täielikult kõigist Riigikogu XIII koosseisu liikmest 37 liiget, Valimi moodustab 101 riigikogu liikmest 37 respondenti.

Uuritavatele saadetud ankeetküsimustik sisaldas Samuel D. Goslingu poolt välja töötatud ja eesti keelde kohaldatud kümne-esemelist isiksuseomaduste loendit. Gosling töötas loendi välja eesmärgiga luua meetodikat, mis oleks mahukate suure viisiku dimensioone mõõtvate küsimustike kõrval oluliselt lühem ja vähem aega nõudev, ent omaks nende suhtes kõrget konvergeeruvust. (Gosling 2003)

Goslingu poolt välja töötatud kümne-esemeline isiksuseomaduste loend sisaldab kümmet sõnapaari, mille kaudu mõõdetakse vastajate skoori kõigi viie dimensiooni suhtes: neurootilisus, ekstravertsus, avatus kogemustele, sotsiaalsus ja meelekindlus. Respondendid hindavad 7-punkti skaalal, mil määral iga sõnapaar neid iseloomustab: 1 – ei ole üldse nõus, 2 – ei ole pigem nõus, 3 – ei ole osaliselt nõus, 4 – ei ole nõus ega vastu, 5 – osaliselt olen nõus, 6 – pigem olen nõus, 7 – olen täiesti nõus. Eesti e-valimiste uuringutes kasutatud loendi skaala oli kohaldatud 5- punktiliseks. Välja on jäetud järgmised punktid: 3 – ei ole osaliselt nõus, 5 – osaliselt olen nõus. Riigikogu liikmetele saadetud küsimustikus on samuti kasutatud 5 - punktilist skaalat.

Kümnest sõnapaarist viis omavad sarnaseid tähendusi suure viisiku isikudimensioonidega ning ülejäänud viis on nende vastandvariandid. See tähendab, et iga isikuomaduse skoori hindavad kaks sõnapaari, millest üks on isikuomadust kirjeldav sõnapaar ja teine selle antonüüm. Sõnapaarid on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Kümne-esemeline isiksuseomaduste loend

		Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole nõus ega vastu	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
A	Aktiivne, entusiastlik	1	2	3	4	5
B	Enesekeskne, skeptiline	1	2	3	4	5
C	Kohusetundlik, distsiplineeritud	1	2	3	4	5
D	Ärev, kergesti ärrituv	1	2	3	4	5
E	Uutele ideedele ja kogemustele avatud, elava fantaasiaga	1	2	3	4	5
F	Endassetõmbunud, vaikne	1	2	3	4	5
G	Teistest hooliv, leplik	1	2	3	4	5
H	Hooletu, nõrga tahtejõuga	1	2	3	4	5
I	Rahulik, emotsionaalselt tasakaalukas	1	2	3	4	5
J	Harjumuspärasest eelistav, mitte eriti loominguline	1	2	3	4	5

“A – aktiivne, entusiastlik” on ekstravertsust kirjeldav sõnapaar, “F – endassetõmbunud, vaikne” omab sellega vastandtähendust.

“G – teistest hooliv, leplik” on sotsiaalsust kirjeldav sõnapaar, “B – enesekeskne skeptiline” omab sellega vastandtähendust.

“C – kohusetundlik, distsiplineeritud” on meelekindlust kirjeldav sõnapaar, “H – hooletu, nõrga tahtejõuga” omab sellega vastandtähendust.

“D – ärev, kergesti ärrituv” on neurootilisust kirjeldav sõnapaar, “I – rahulik, emotsionaalselt tasakaalukas” omab sellega vastandtähendust.

“E – Uutele ideedele ja kogemustele avatud, elava fantaasiaga” on avatust kogemustele kirjeldav sõnapaar, “J – harjumuspärasest eelistav, mitte eriti loogiline” omab sellega vastandtähendust.

Riigikogu liiketele saadetud ankeet sisaldas ka küsimust, millega määratleti vastajate sugu. Muud identifitseerivat infot, nagu nime, vanust, erakondliku kuuluvust kindlaks ei määratud. 101 liikmelise uuritavate grupi puhul võib liialt identifitseeriva info kogumine raskendada andmete kätte saamist.

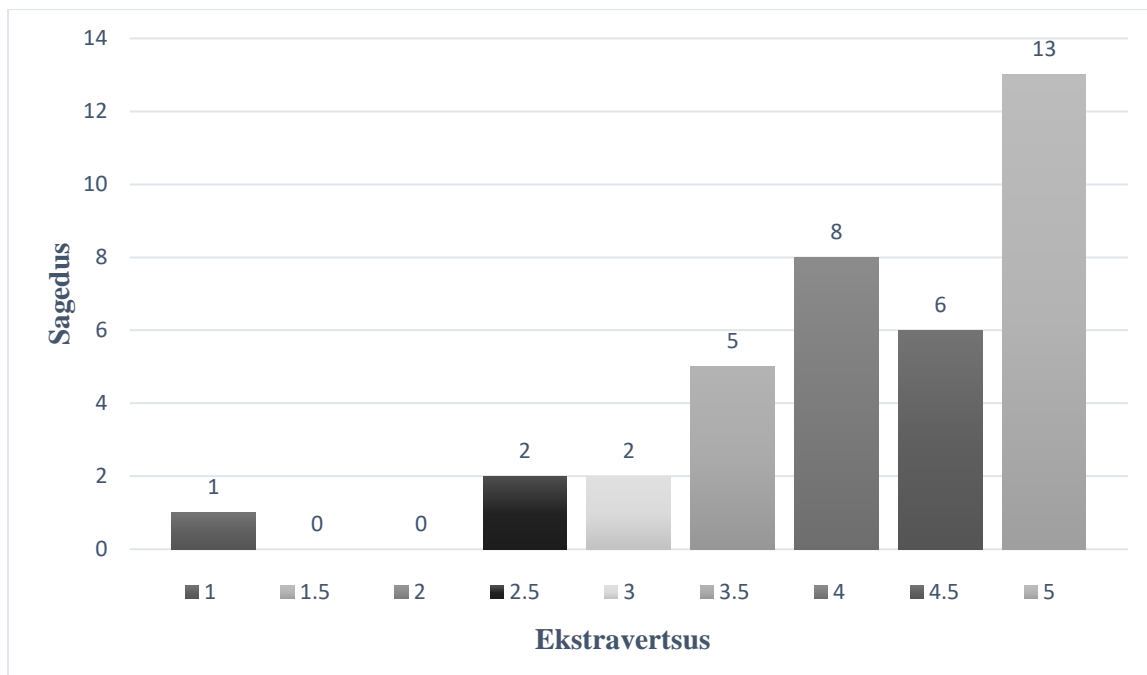
Isikuomaduste mõõtmiseks kodeeris autor esmalt ümber need viis sõnapaari, mis omasid suure viisiku dimensioonidega vastantähendust ning seejärel arvutas välja ühtivate sõnapaaride aritmeetilise keskmise. Tulemustest moodustas autor sagedustabelid, mis on välja toodud järgmises alapeatükis (peaükk 2.2).

2.2 Uuringu tulemused

Sõnapaaride tunnused, mis omasid vastantähendust dimensiooni isikuomadustega, kodeeris autor vastavalt sellele ümber. Iga isikuomadust iseloomustanud sõnapaarist ning selle ümberpööratud ja ümberkodeeritud vastandväärtusest võttis autor aritmeetilise keskmise. Kuna Eesti e-valimiste uuringus osales üle 3000 uuritava, kasutas autor arvutuste tegemiseks statistikatarvara STATA 13.

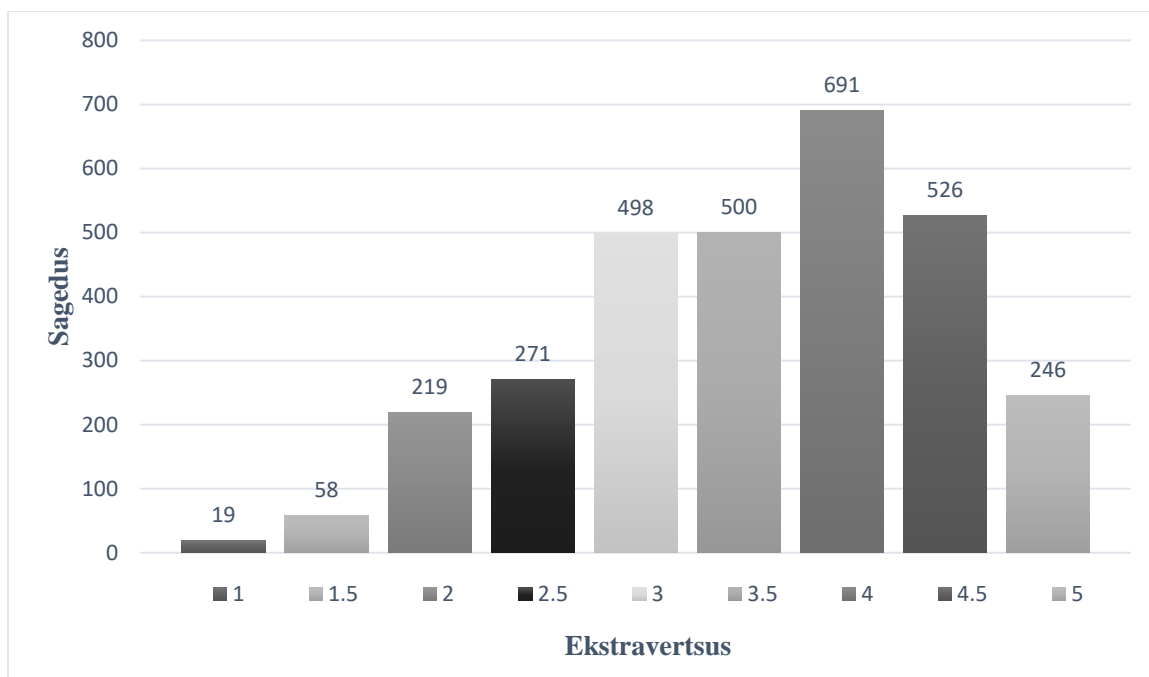
2.2.1 Ekstraversus

Suurem osa riigikogu liikmetest hindavad enda ekstraversuse skoori üle skaala keskmise väärtuse. Joonisel 1 on toodud riigikogu liikmete ekstraversuse tulemused. Kõige suurema sagedusega (35% vastanutest) on riigikogu liikmed hinnanud enda ekstraversust skaala kõige kõrgema väärtusega (5 – olen täiesti nõus). Kõigi skaala väärtustega, mis jäävad üle kesmise (väärtused 3.5 – 5, kaasaarvatud) on iseloomustanud end 51% vastanutest. Kesmise ekstraversuse skooriga on end määratlenud 5% vastanutest. Kõigi skaala väärtustega, mis jäävad alla kesmise (väärtused 1 – 2.5, kaasaarvatud) on iseloomustanud end 8% vastanutest.

Joonis 1. Tunnuse “ekstravertsus” sagedusjaotus riigikogu liikmete seas.

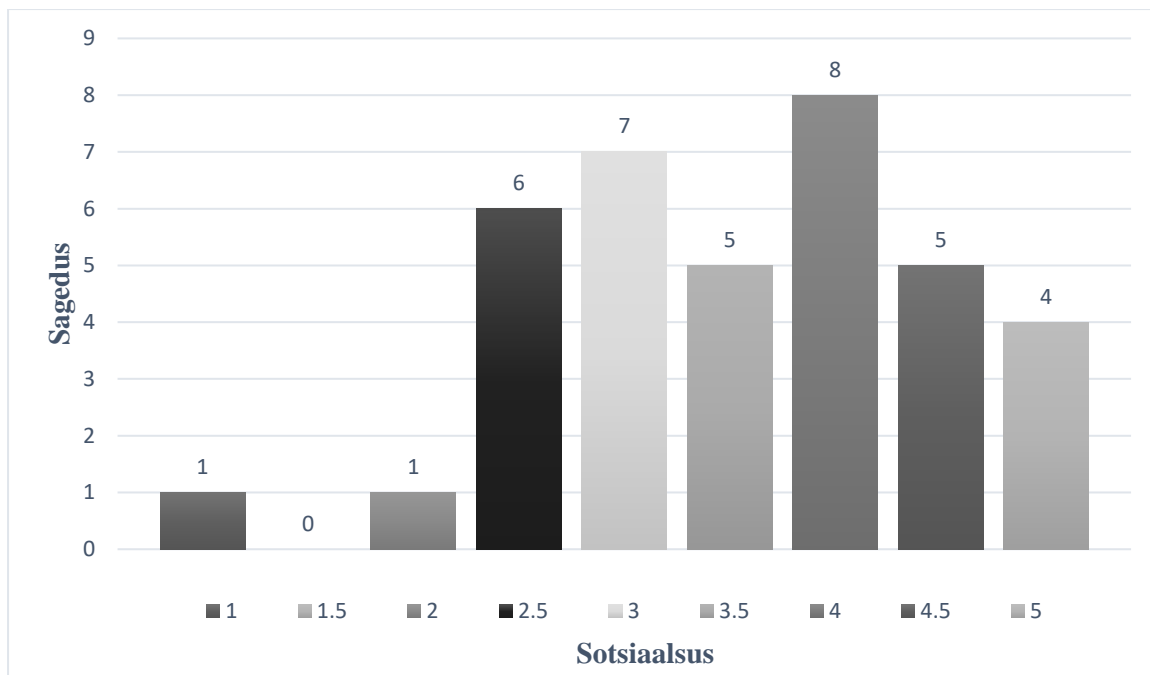
Ka üldpopulatsiooni seas on rohkem neid, kes identifitseerivad end üle keskmise ekstravertina. Vaadeldes joonist 2 ja võrreldes seda joonisega 1, on keeruline tuvastada, kas riigikogu liikmete seas on ekstravertsuse keskmine skoor oluliselt madalam või kõrgem kui üldpopulatsiooni seas. Riigikogu liikmetest iseloomustas 51% vastajatest end väärtusega, mis on kõrgem skaala kesmisest. Üldpopulatsiooni seas hindas end keskmisest kõrgema ekstravertsuse väärtusega 65% vastanutest. Siiski riigikogu liikmete seas on rohkem neid, kes enda ekstravertsust hindavad ülikõrgelt (skaala kõrgeima väärtusega). Selleks, et teha kindlaks, kas riigikogu liikmete seas on enam ekstraverte kui üldpopulatsiooni seas, teostab autor töö kolmandas peatükis andmete töötluse ja analüüsi.

Joonis 2. Tunnuse “ekstravertsus” sagedusjaotus üldpopulatsiooni seas.

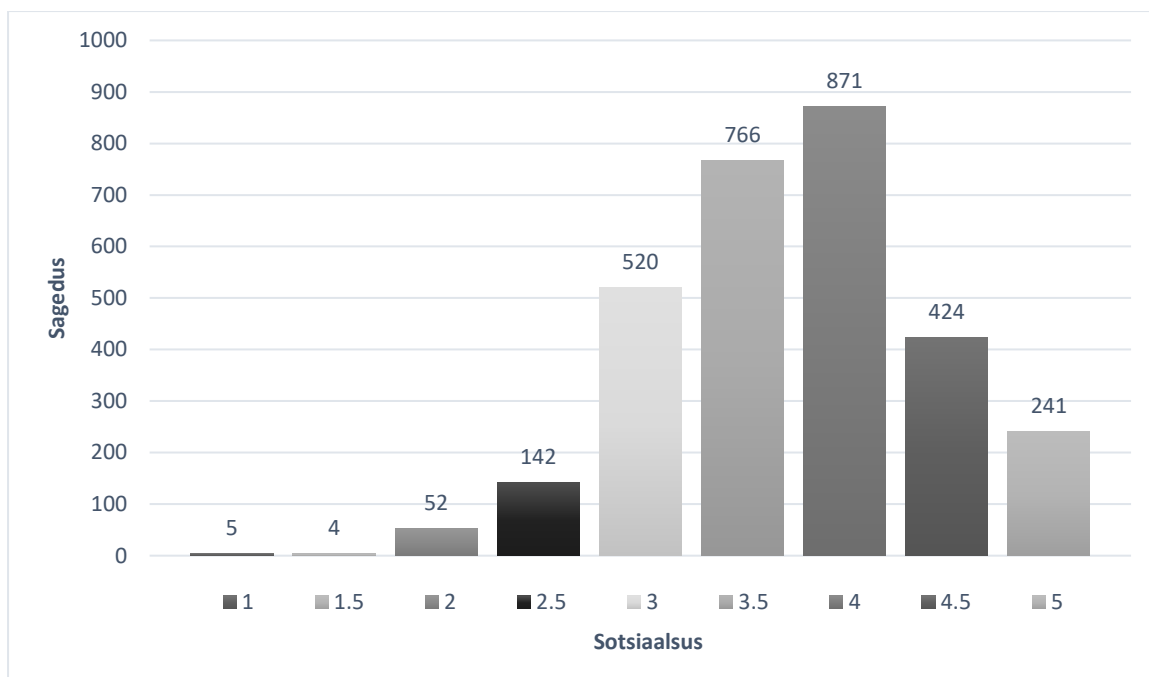
2.2.2 Sotsiaalsus

Vaadeldes joonisel 3 toodud sagedusjaotust on näha, et riigikogu liikmed hindavad ka enda sotsiaalsuse skoori keskmisest kõrgemaks. Võrreldes ekstravertsust kirjeldavate tulemustega, on riigikogu liikmete seas vastajate sotsiaalsuse skoorid suurema hajuvusega. Rohkem kui pooled (59% vastanutest) hindab enda sotsiaalsust üle keskmise (väärtused 3.5 – 5, kaasaarvatud). Keskmisest madalama sotsiaalsuse skooriga (väärtused 1 – 2.5, kaasaarvatud) on iseloomustanud end 21% vastanutest. 19% vastanutest on hinnanud enda sotsiaalsust skaala kõige keskmise väärtusega.

Joonis 3. Tunnuse “sotsiaalsus” sagedusjaotus riigikogu liikmete seas.

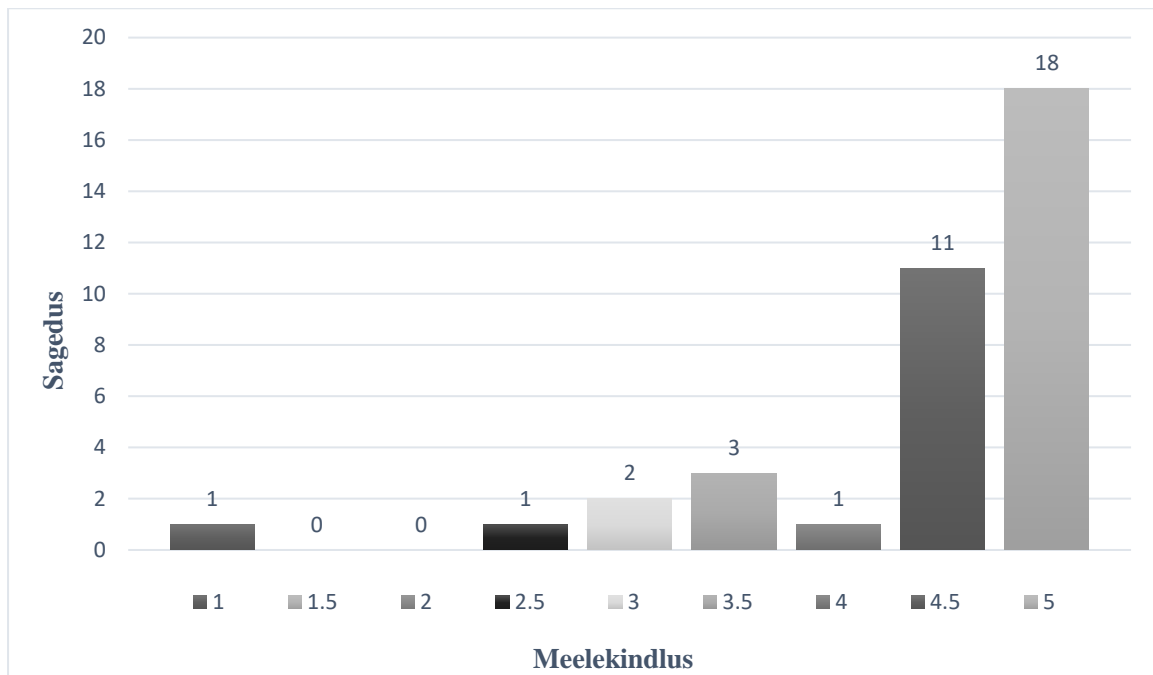
Üldpopulatsiooni sotsiaalsuse sagedusjaotus on välja toodud joonisel 4, kust on näha, et võrreldes riigikogu liikmetega on üldpopulatsiooni seas rohkem neid, kes on hinnanud enda sotsiaalsuse skoori keskmisest kõrgemalt. 76% vastanutest on iseloomustanud enda sotsiaalsust väärtusega, mis on üle keskmise (väärtused 3.5 – 5). Enda sotsiaalsuse skoori keskmisest madamaks on hinnanud 7% vastanutest.

Joonis 4. Tunnuse “sotsiaalsus” sagedusjaotus üldpopulatsiooni seas.

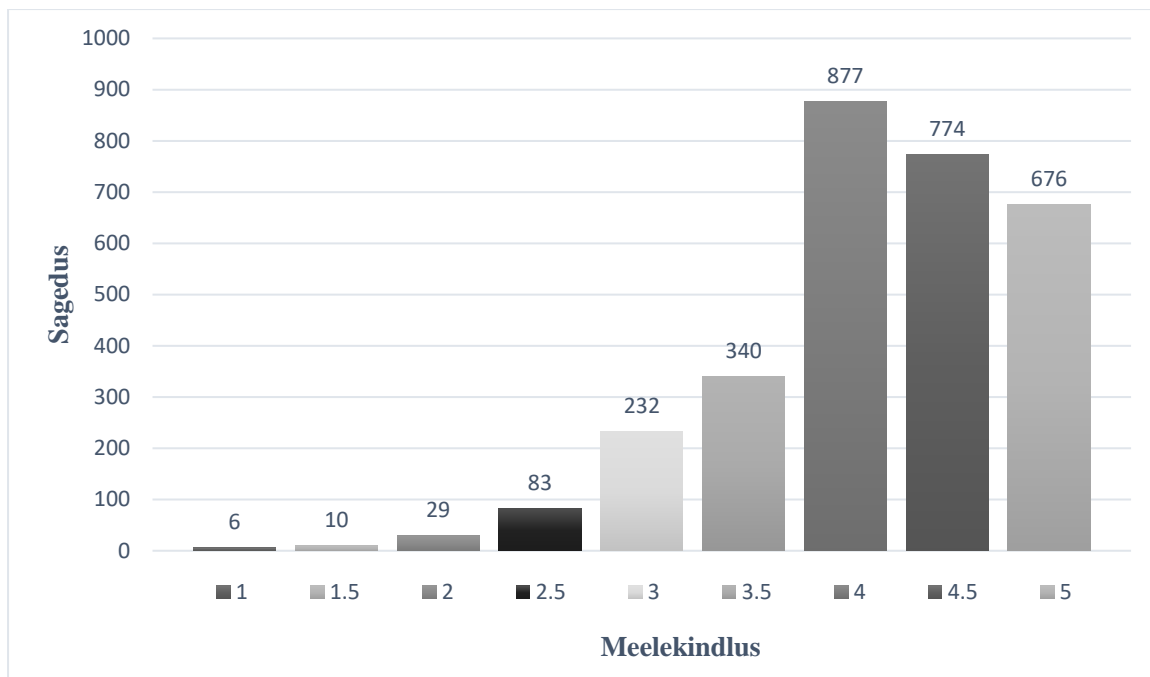
2.2.3 Meelekindlus

Riigikogu liikmete meelekindluse skoorid on formuleeritud joonisel 5, millel toodud sagedusjaotus on negatiivse asümeetriakordajaga. 49% vastanutest on hinnanud enda meelekindluse skoori skaala kõige kõrgema väärtusega (5 – olen täiesti nõus). 92% vastanutest on iseloomustanud enda meelekindlust väärtusega, mis jääb üle skaala keskmise (väärtused vahemikus 3.5 – 5, kaasaarvatud). Keskmisest madalamalt hindab enda meelekindluse skoori 5% riigikogu liikmetest (väärtused vahemikus 1 – 2.5, kaasaarvatud). Sama palju vastajaid on enda meelekindluse skoori hinnanud skaala keskmise väärtusega.

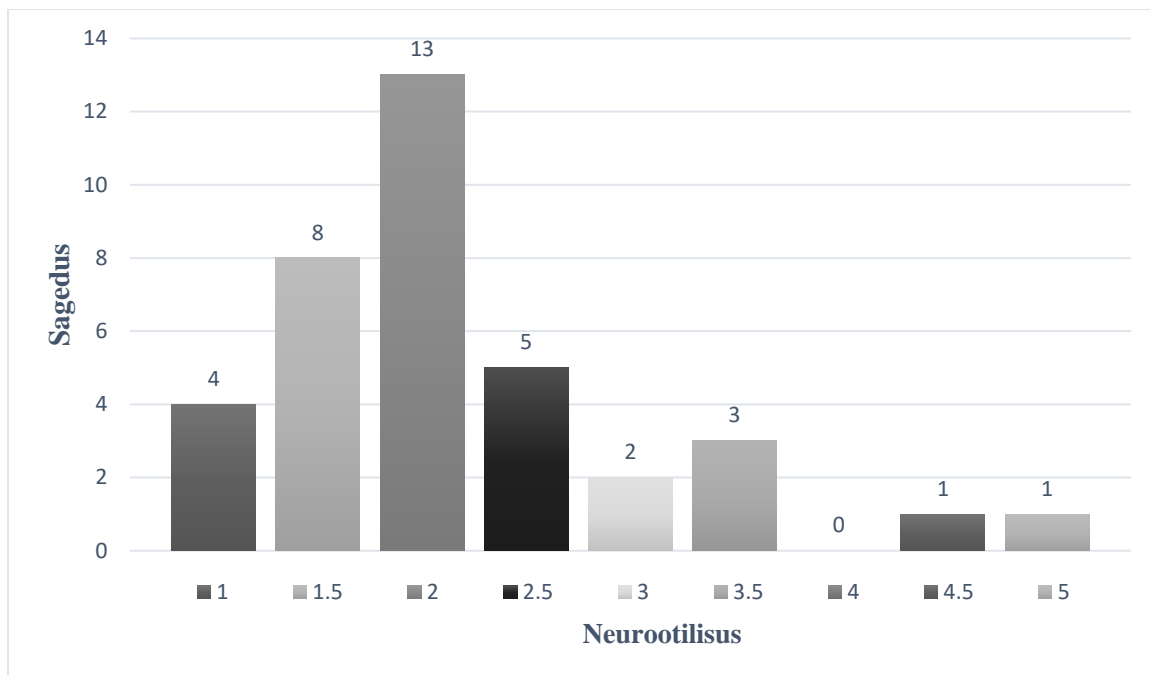
Joonis 5. Tunnuse “meelekindlus” sagedusjaotus riigikogu liikmete seas.

Joonisel 6 toodud sagedusjaotuselt on näha, et ka üldpopulatsiooni seas on rohkem neid, kes hindavad enda meelekindlust keskmisest kõrgemalt. 88% vastanutest on hinnanud enda meelekindluse skoori skaala keskmisest kõrgema väärtusega (väärtused vahemikus 3.5 – 5, kaasaarvatud). Keskmiselt madalamalt hindab enda meelekindluse skoori 4% vastanutest (tulemused vahemikus 1 – 4.5, kaasaarvatud). Peamine erinevus võrreldes riigikogu liikmetega seisneb respondentide hulgas, kes on iseloomustanud enda meelekindluse skoori skaala kõrgeima väärtusega: riigikogu liikmetest pea pooled paigutasid end kõrgeima väärtuse juurde, kuid üldpopulatsiooni seas oli see tulemus 22% vastanutest.

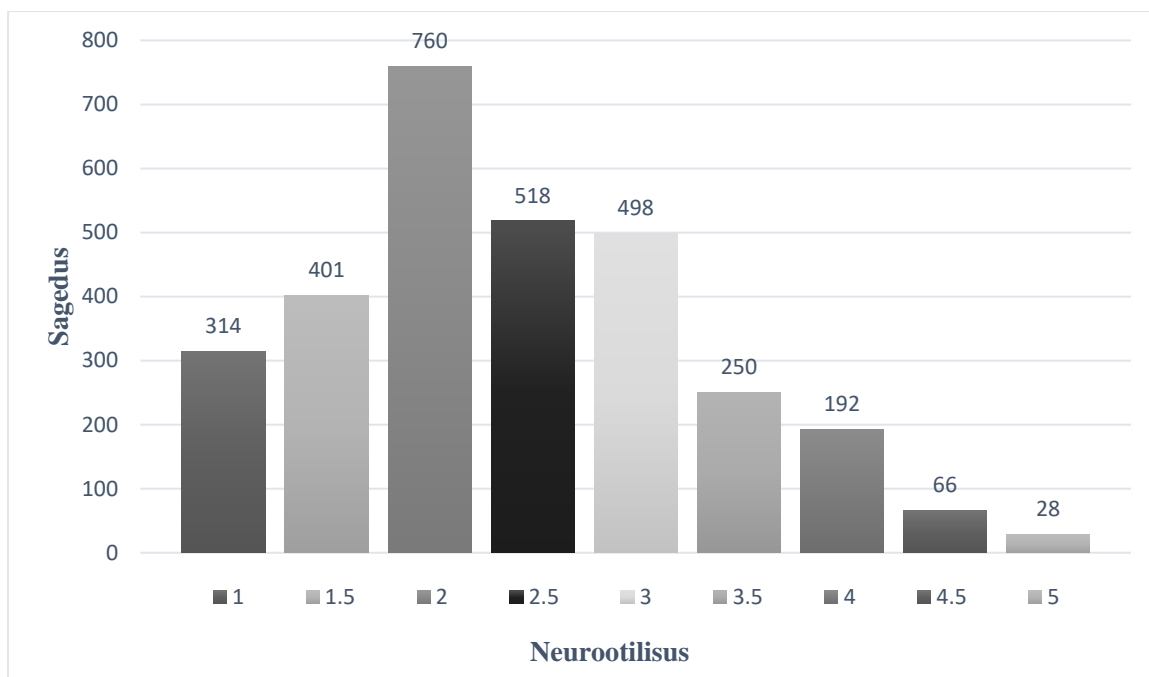
Joonis 6. Tunnuse “meelekindlus” sagedusjaotus üldpopulatsiooni seas.

Neurootilisus on ainus omadus, mille puhul riigikogu liikmete küsitlusandmete sagedusjaotuse asümmeetriakordaja on positiivne. 81% vastajatest hindas enda neurootilisuse skoori skaala keskmisest väärtusest madalamalt (väärtused vahemikus 1 – 2.5, kaasaarvatud). Vaid 14% riigikogu liikmetest iseloomustas enda neurootilisust kõrgemaks skaala keskmisest väärtusest (väärtused vahemikus 3.5 – 5, kaasaarvatud). 5% vastanutest hindas enda neurootilisuse skoori skaala kesmise väärtusega. Joonisel 7 on toodud riigikogu liikmete tunnuse neurootilisus tulemused.

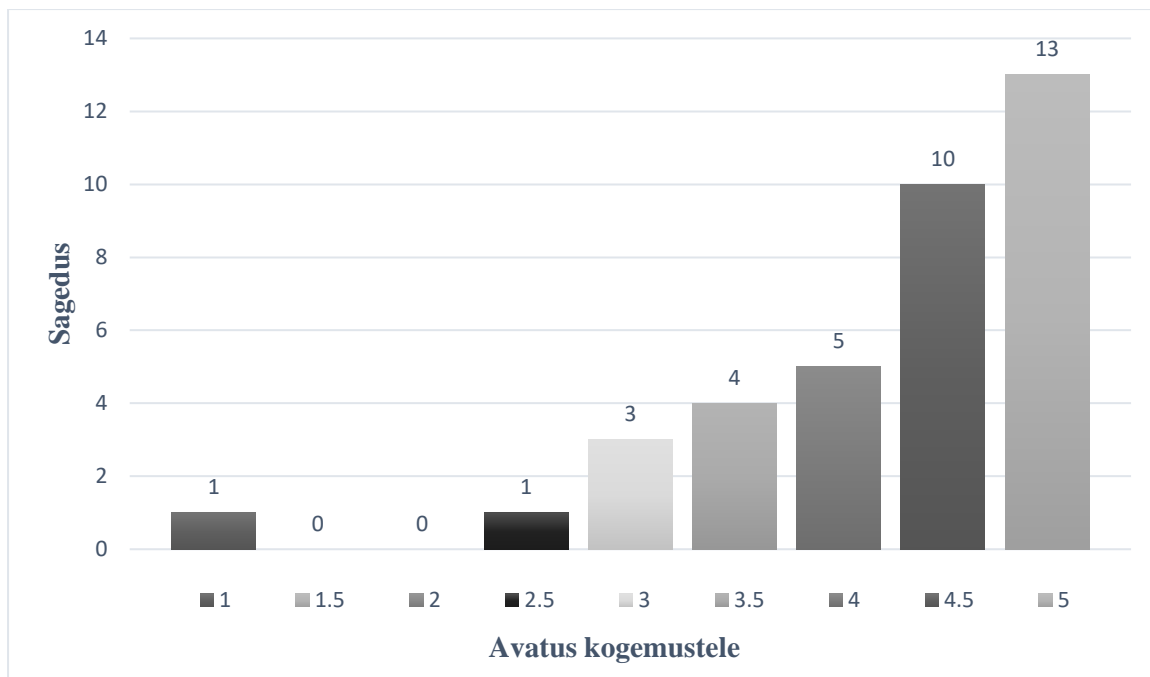
Joonis 7. Tunnuse “neurootilisus” sagedusjaotus riigikogu liikmete seas.

Vaadeldes joonisel 8 toodud sagedusjaotust, on näha, et ka üldpopulatsiooni seas on rohkem neid, kes hindavad enda neurootilisuse taset madalaks. 66% vastanutest on hinnanud enda neurootilisust väärtusega, mis on madalam skaala keskmisest (väärtused vahemikus 1 – 2.5, kaasaarvatud). 18% vastanutest on end iseloomustanud neurootilisust hindava väärtusega, mis on kõrgem skaala keskmisest (väärtused vahemikus 3.5 – 5, kaasaarvatud). Seega vaadeldes joonist 8 ja võrreldes seda joonisega 7, on võimalik välja lugeda, et riigikogu liikmete seas on vähem neurootilisi inimesi kui üldpopulatsiooni seas. Seda, kas see seos on ka statistiliselt oluline, kontrollib autor töö kolmandas peatükis.

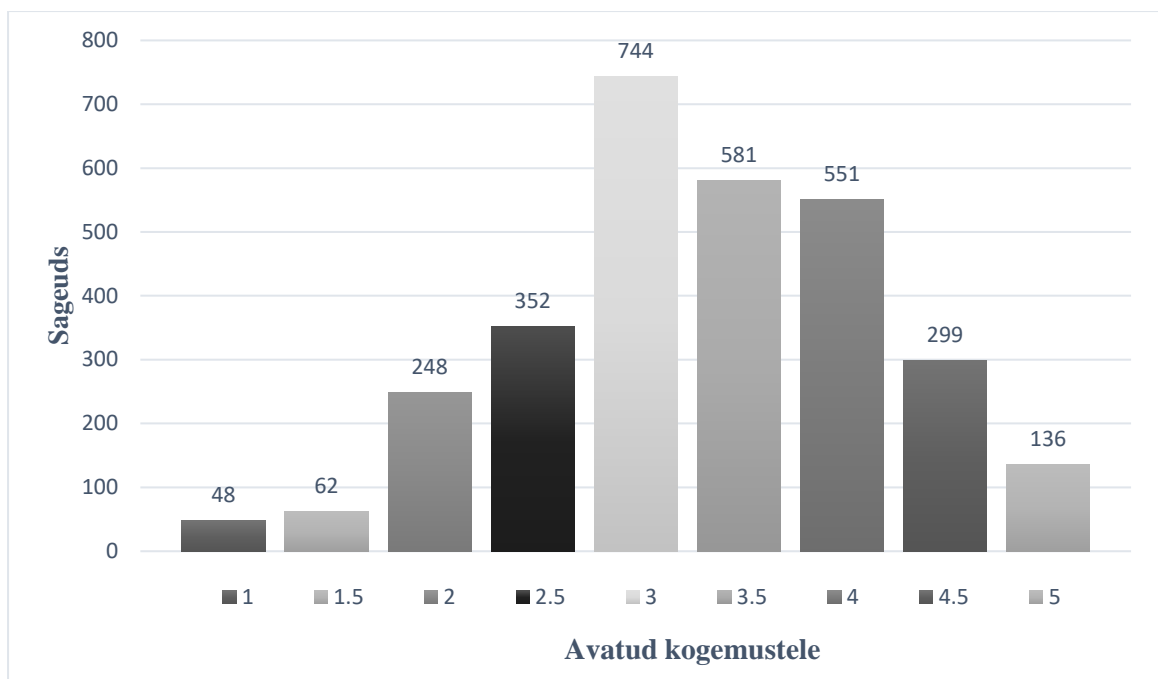
Joonis 8. Tunnuse “neurootilisus” sagedusjaotus üldpopulatsiooni seas.

Riigikogu liikmete seas on nähtavalt rohkem neid, kes on kogemustele avatud. Saadud tulemused on formuleeritud joonisel 9, kust on näha, et 86% vastanutest hindab enda kogemustele avatuse skoori skaala keskmisest väärtusest kõrgemalt (Väärtused vahemikus 3.5 – 5, kaasaarvatud). 5% riigikogu liikmetest hindab enda kogemustele avatuse skoori skaala keskmisest väärtusest madalalt (väärtused vahemikus 1 – 2.5, kaasaarvatud).

Joonis 9. Tunnuse “avatus kogemustele” sagedusjaotus riigikogu liikmete seas.

Kogemustele avatuse tunnuse sagedusjaotus üldpopulatsiooni seas on formuleeritud joonisele 10, kust on näha, et võrreldes riigikogu liikmetega on üldpopulatsiooni seas vähem neid, kes on kogemustele avatud. 52% vastanutest on iseloomustanud end väärtusega, mis on kõrgem skaala keskmisest (väärtused vahemikus 3.5 – 5, kaasaarvatud). 23% vastanutest on hinnanud enda avatuse skoori skaala keskmisest väärtusest madalamalt (väärtused vahemikus 1 – 2.5, kaasaarvatud).

Joonis 10. Tunnuse “avatus kogemustele” sagedusjaotus üldpopulatsiooni seas.

3. Analüüsi tulemused

Kahe üldkogumi keskmiste väärtuste võrdlemiseks ja tulemuste statistilise olulisuse kindlaks määramiseks teostas autor t-testi: keskväärtuste võrdluse mittevõrdse dispersiooniga üldkogumite korral (*t-Test: Two Sample Assuming Unequal Variances*). Arvutuste tegemiseks kasutas autor tabelarvutussüsteemi Excel. Tabelis 2 on välja toodud iga tunnuse kohta: üldkogumite keskmised väärtused, t-statistik, vabadusastmete arv ja olulisuse tõenäosus kahepoolse hüpoteesi korral ($P(T \leq t)$ two-tail).

Tabel 2. Kahe üldkogumi keskmiste väärtuste võrdlemine.

	Üldpopulatsiooni tulemuste aritmeetiline keskmine	Riigikogu liikmete tulemuste aritmeetiline keskmine	T- statistik	Vabadus- astmete arv	P($T \leq t$) two- tail
Neurootilisus	2.413	2.176	1.570	37	0.125
Ekstravertsus	3.575	4.149	-3.770	37	0.000
Meelekindlus	4.144	4.419	-1.881	37	0.068
Sotsiaalsus	3.738		1.267	37	0.213
Avatus kogemustele	3.314	4.230	-6.191	37	0.000

Vastavalt töös püstitatud hüpoteesile (H1) eeldas autor, et Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga vähem neurootilisi inimesi ning see on statistiliselt oluline. Üldpopulatsiooni seas on neurootilisuse keskmine tulemus 2.413 ning riigikogu liikmete seas vastavalt 2.176. P-väärtus $p=0.125$ on aga liialt kõrge (suurem kui 0.05), et toodud seos saaks omada statistilist olulisust. Sellest tulenevalt lükkab autor ümber töös püstitatud hüpoteesi (H1): Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga vähem neurootilisi inimesi ning see on statistiliselt oluline.

Ekstravertsuse keskmine tulemus on üldpopulatsiooni seas 3.575 ja riigikogu liikmete seas vastavalt 4.149. Seos nende üldkogumite vahel on statistiliselt oluline ($p=0.000$). Sellest tulenevalt leiab töös kinnitust hüpotees (H2): Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga rohkem ekstraverte ning see on statistiliselt oluline.

Meelekindluse keskmine tulemus üldpopulatsiooni seas on 4.144 ja riigikogu liikmete seas vastavalt 4.419. P-väärtus $p=0.068$ on kõrge (suurem kui 0.05), et saadud tulemustest järeldusi teha. Sellest tulenevalt lükkab autor ümber töös püstitatud hüpoteesi (H3): Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga rohkem meelekindlaid inimesi ning see on statistiliselt oluline.

Sotsiaalsuse keskmine tulemus üldpopulatsiooni seas on 3.738 ja riigikogu liikmete seas vastavalt 3.541. Küll aga ei ole nende kahe üldkogumi vaheline seos statistiliselt oluline ($p=0.213$).

Tunnuse avatus kogemustele keskmine tulemus üldpopulatsiooni seas on 3.314 ja riigikogu liikmete seas vastavalt 4.230. Toodud seos on statistiliselt oluline ($p=0.000$).

Kogutud andmetest ja andmete analüüsist tulenevalt on statistiliselt olulised järgmised tulemused: riigikogu liikmed on üldpopulatsioonist ekstravertsemad ja avatumad kogemustele. Sellega kinnitas autor ühe töös püstitatud hüpoteesi: riigikogu liikmed on ekstravertsemad üldpopulatsioonist ja see seos on statistiliselt oluline. Autor lükkas ümber töös kaks hüpoteesi, millega ta eeldas, et riigikogu liikmed on vähem neurootilised ja rohkem meelekindlad kui üldpopulatsiooni liikmed ning need seosed on statistiliselt olulised.

Riigikogu liikmete kõrge avatuse (kogemustele) skoor võis tuleneda ka valimi kogumise meetodist. Riigikogu liikmete seast ei moodustatud valimit juhuslikkuse alusel. Andmed koguti kokku nende respondentide seast, kes olid nõus uuringus osalema. Selline meetod soosib neid uuritavaid, kelle tunnuse avatus kogemustele skoor on tõenäoliselt kõrgem.

Selleks, et teha kindlaks, kas riigikogu liikmete tunnused: meelekindlus, sotsiaalsus ja neurootilisus, omavad üldpopulatsiooniga statistiliselt olulist seost, leiab autor, et tuleb uuringut korrata suurema ja juhuslikul teel valitud riigikogu liikmetest koosneva valimiga. Samuti võib uuritavate gruppi laiendada, uurides ka endiseid riigikogu liikmeid või fokuseerida ka täidesaatva võimu esindajatele.

Võib ilmned ka, et riigikogu liikmed peegeldavad üldpopulatsiooni nende kolme tunnuse suhtes (meelekindlus, sotsiaalsus, avatus kogemustele), millega kinnitub osaliselt töös

kirjeldatud alternatiivne seisukoht. “Esindusinstituutsioonidena on parlamendid kavandatud hõlmama oma ühiskondade mitmekesisust. Nad on mõeldud peegeldama kogu ühiskonda.” (Oslon 1994, 7)

Võrreldes üldpopulatsiooniga on aga Eestis Riigikogu XIII koosseisu liikmete seas rohkem neid, kes on ekstravertsed ja avatud kogemustele, mis võib viidata viisile, kuidas ekstravertsed ja kogemustele avatud inimesed võimule on pürginud.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli kindlaks teha, milliste isikuomadustega on Eestis võimul olevad inimesed ning uurida tulemuste seost üldpopulatsiooni isikuomadustega.

Tuginedes teoreetilisele raamistulikule, on töös püstitatud kolm hüpoteesi. Esimese hüpoteesiga eeldas autor, et Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga vähem neurootilisi inimesi ning see on statistiliselt oluline. Andmete analüüsist selgus, et Eestis võimul olevate inimeste neurootilisuse keskmine skoor on küll madalam kui üldpopulatsiooni neurootilisuse keskmine skoor, ent nende vaheline seos ei olnud statistiliselt oluline. Selle tõttu ei leidnud töös püstitatud esimene hüpotees kinnitust.

Töös püstitatud teise hüpoteesi järgi on Eestis võimul olevate inimeste seas võrreldes üldpopulatsiooniga rohkem ekstraverte ning see seos on statistiliselt oluline. Andmete analüüsist selgus, et võimul olevate inimeste ekstravertsuse keskmine skoor on kõrgem kui üldpopulatsiooni ekstravertsuse keskmine skoor ning see seos oli ka statistiliselt oluline. Sellega autor kinnitas töös püstitatud teise hüpoteesi.

Kolmanda hüpoteesiga eeldas autor, et Eestis võimul olevate inimeste seas on võrreldes üldpopulatsiooniga rohkem meelekindlaid inimesi ning see on statistiliselt oluline. Andmete analüüsist selgus, et võimul olevate inimeste meelekindluse keskmine tulemus on kõrgem üldpopulatsiooni meelekindluse keskmisest skoorist, kuid see seos ei ole statistiliselt oluline. Sellega lükkas autor ümber töös püstitatud kolmanda hüpoteesi.

Autor leidis veel, et tunnuse “avatud kogemustele” keskmine tulemus riigikogu liikmete seas on kõrgem kui üldpopulatsiooni seas ning see seos on statistiliselt oluline.

Käesoleva bakalaureusetööga on kinnitatud kaks seost, mis on statistiliselt olulised: (1) Eestis võimul olevate inimeste seas on rohkem ekstraverte kui üldpopulatsiooni seas, (2) Eestis võimul olevate inimeste seas on rohkem kogemustele avatud inimesi kui üldpopulatsiooni seas.

Selleks, et teha kindlaks, kas võimul olevate inimeste ja üldpopulatsiooni seas esineb ka statistiliselt oluline seos tunnuste meelekindlus, neurootilisus ja sotsiaalsus vahel, pakub autor välja uuringut korrata, kogudes võimul olevate inimeste seast suurem juhuvalim. Võimul olevate inimeste skoorid ja üldpopulatsiooni skoorid ei pruugigi nende kolme tunnuse osas

oluliselt erineda, toetades teoreetilisi käsitlusi, mille järgi võimukandjad peegeldavad ühiskonna heterogeensust.

Kasutatud kirjandus

Aristoteles (tõlkinud eesti keelde Anne Lill) (2007) Poliitika. Ilmamaa: Tartu.

Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1–26.

Bass, B. M. (1990). *Bass and Stogdill's handbook of leadership*. New York: Free Press.

Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1988). Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO Personality Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 853–863.

Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor (NEO-FFI) Inventory professional manual*. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources.

Digman, J. M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality*, 57, 195–214.

Eesti Vabariigi Põhiseadus (13.08.2015). Riigi teataja. Kasutatud: 08.05.2018

<https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>

Feist, G. J. (1998). A meta-analysis of personality in scientific and artistic creativity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2, 290–309.

Gosling, Samuel D., Peter J. Rentfrow, & William B. Swann, Jr. 2003. "A Very Brief Measure of the Big-Five Personality Domains." *Journal of Research in Personality* 37: 504–528.

Hill, N. C., & Ritchie, J. B. (1977). The effect of self-esteem on leadership and achievement: A paradigm and a review. *Group and Organization Studies*, 2, 491–503.

Janda, K. F. (1960). Towards the explication of the concept of leadership in terms of the concept of power. *Human Relations*, 13, 345–363.

Marschall, S. (tõlkinud eesti keelde Katrin Kaugver) (2012) *Parlamentarism*. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52, 509–516.

Narits, Raul. (2002) *Õiguse Entsüklopeedia*. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Olson, David M. (1994). *Democratic Legislative Institutions. A Comparative View*. Armonk/London: M. E. Sharpe

Salgado, J. F. (1997). The five factor model of personality and job performance in the European Community. *Journal of Applied Psychology*, 82, 30–43.

Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of the literature*. New York: Free Press.

Zaccaro, Stephen J., Kemp Cary, Bader Paige (2017). *Leader Traits and Attributes*. J. Antonakis, David V. Day (toim), *The Nature of Leadership* (29 – 55). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Zaccaro, S. J., Foti, R. J., & Kenny, D. A. (1991). Self-monitoring and trait-based variance in leadership: An investigation of leader flexibility across multiple group situations. *Journal of Applied Psychology*, 76, 308–315.

Yukl, Garry A. (2012). *Leadership in organizations*. London: Pearson.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____

(autori nimi)

(isikukood: _____)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ ,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ ,

(juhendaja nimi)

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ *(kuupäev)*

(allkiri)